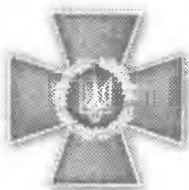

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ СЕРІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Виходить чотири рази на рік

Заснований у 2000 році

№ 2/2015

<i>Онiщенко Н. В.</i> Психологiчні особливостi реакцiй, станiв та поведiнки постраждалих в умовах надзвичайної ситуацiї.....	142
<i>Попелюшко Р. П.</i> Психологiчні наслідки вiйськово-травматичного стресу для учасникiв бойових дiй.....	159
<i>Посвiстак О. А.</i> Причини виникнення та основнi етапи становлення психологiї сiм'ї як сфери наукових знань.....	172
<i>Потапчук Н. Д.</i> Науково-теоретичний аналіз дослідження проблеми протидії чуткам в умовах надзвичайної ситуації.....	183
<i>Резнік О. Г.</i> Психологiчний аналіз змісту положень вiйськових статутiв щодо їх сприяння виявам босiнгу керiвником пiдроздiлу.....	197
<i>Самойленко О. О.</i> Проблеми феноменологiї психологiчної готовностi вiйськовослужбовцiв до здiйснення службової дiяльностi в умовах бойових дiй.....	213
<i>Сiрко Р. І.</i> Проблема пiдготовки психологiв у вищих навчальних закладах до дiяльностi в особливих умовах.....	226
<i>Тiмченко В. О.</i> Психологiчні наслідки вiйн та локальних вiйськових конфлiктiв: науково-практичний досвiд роботи з ветеранами бойових дiй хх столiття.....	241
<i>Томчук М. І.</i> Мотивацiя як показник професiйно цiннiсної орієнтацiї студентiв психологiв.....	255
<i>Топольницька Г. Ю.</i> Змiст та методи соцiально-психологiчного тренiнгу з культури мiжособистiсних вiдносин курсантiв-прикордонникiв.....	268
<i>Фрадинська А. П.</i> Внутрiшньоособистiсний конфлiкт людини як чинник її стресового стану.....	277
<i>Хуртенко О. В., Фигура О. В.</i> Проблеми психорегуляцiї в плаванні у спортсменов 14–16 лет.....	289
<i>Вимоги до оформлення статей.....</i>	301

УДК 159.963.9.163.

Роксолана Іванівна СІРКО,
*кандидат психологічних наук, доцент, заступник начальника
кафедри практичної психології та педагогіки Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності*

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

У статті досліджуються проблеми професійної підготовки спеціалістів з практичної психології у спеціалізованих навчальних закладах. Аналізуються основні компоненти структури професійно-екстремальної підготовки фахівця. Описуються базові навчальні програми, у тому числі і авторські, характеризуються основні функції психолога, методики та психотренінгові технології для надання психологічної допомоги населенню.

Ключові слова: *навчальна програма, навчальні дисципліни, екстремальна психологія, професійно-екстремальна підготовка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зросли вимоги держави і суспільства до працівників структур екстремального профілю: військових, служби ДСНС, правоохоронних органів, у тому числі і до практичних психологів, які забезпечують психологічний супровід їх діяльності. Проблема полягає в тому, що зміст та структура навчального процесу фахівців-психологів не повністю відповідають вимогам суспільства, що, у свою чергу, обумовлює необхідність корекції всієї системи їх професійної підготовки. Факультети психології, які функціонують при класичних університетах, готують

© Сірко Р. І.

психологів-теоретиків і дослідників, дають їм фундаментальну освіту, проте не забезпечують спеціальним знаннями, необхідними для роботи в конкретних галузях діяльності. Фахівці, підготовлені вищими навчальними закладами МОН України, скеровані професійно виконувати обов'язки практичних психологів у загальноосвітніх закладах. Однак ці фахівці не зможуть повною мірою проявити свої вміння та навички, працюючи у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності людини, оскільки це пов'язано з браком знань щодо специфіки роботи рятувальних служб, яка характеризується значним емоційним та психічним навантаженням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних надбань з проблеми формування фахівця-психолога показав, що багато її аспектів на сьогодні є недостатньо розробленими. У доступних автору дослідженнях увага в основному приділяється професійній підготовці фахівця до екстремальної діяльності в юриспруденції, військовій справі, рятувальних підрозділах [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]. І тільки незначна кількість робіт [5, 7] присвячена професійній підготовці психолога в системі ДСНС. Єдиної точки зору на концепцію підготовки практичних психологів не існує. Так, Е. В. Стасюк під концепцією професійної підготовки практичних психологів розуміє систему науково-обґрунтованих і практично-перевіраних положень, що розкривають мету, завдання, структуру, принципи, етапи, взаємозв'язок, механізми і методи реалізації [9]. С. П. Іванова професійну підготовку практичних психологів для системи МНС визначає як спланований соціально-психологічно детермінований процес становлення фахівця, зумовлений суб'єкт-об'єктними чинниками, пов'язаний з навчанням у спеціалізованих закладах освіти та з формуванням професійно-значимих індивідуально-психологічних якостей [10, 11]. Узагальнивши різні точки зору, можна визначити фахову підготовку психолога як якісний процес професійного становлення особистості, у результаті якого вона набуває фундаментальних знань, вмінь і навичок з обраної спеціальності та комплекси індивідуально-психологічних властивостей, які детермінують її психологічну придатність до системи спеціальностей, наприклад "людина-людина".

Мета статті – розробка та апробація в навчальному процесі навчальних програм і курсів в професійно-екстремальній підготовці практичних психологів до діяльності в особливих умовах. Методи дослідження. Теоретичне узагальнення психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури з проблем підготовки фахівців-психологів та аналіз навчальних програм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розроблений нами навчально-методичний комплекс професійної підготовки практичних психологів був використаний при розробці педагогічного забезпечення процесу професійної підготовки у студентів та курсантів майбутніх працівників ДСНС при їх підготовці у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності.

Навчальний план професійної підготовки бакалаврів практичних психологів для Державної служби України з надзвичайних ситуацій має наукове обґрунтування і забезпечує системну основну підготовку до екстремальних умов діяльності. План, розроблений особисто автором, навчально-перевірений упродовж восьми років підготовки практичних психологів у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності. Він включає в себе дисципліни, що забезпечують блоки гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки, дисципліни самостійного та вільного вибору студентів. Необхідний зміст професійної підготовки практичних психологів закладено в робочі навчальні програми дисциплін і курсів. У програмах визначається мета викладання навчальної дисципліни, її основні завдання, тематика занять, форми і методи подачі та засвоєння матеріалу, час, необхідний для його оволодіння, методика контролю, навчальна література, самостійна робота, індивідуальні завдання, методичне забезпечення.

Першим базовим теоретико-практичним курсом у навчальному процесі підготовки психологів є розроблені авторська програма та курс “Психологія кризових ситуацій”. Курс складається з лекційного матеріалу, семінарських та практичних занять. У лекційному матеріалі розглядається особливості поведінки людей у різних екстре-

мальних ситуаціях, таких як: втрата і смерть близької людини, втрата роботи та особистої свободи; насильство та його наслідки; терористичні акти; техногенні та природні катастрофи та їх вплив на психіку людей. Значна увага приділяється психології кризи, її біографічним, віковим та професійним аспектам; аналізуються посттравматичний стресовий розлад; хвороба як втрата здоров'я, суїцидальна та адиктивна поведінка як деструктивні виходи з кризи; психологія вмирання та смерті; життя в секті та тюремна криза.

Курс складається з трьох модулів: “Вік як причина психологічної кризи”, “Травма як причина психологічної кризи”, і “Втрата як причина психологічної кризи”. У процесі вивчення першого модуля студенти та курсанти засвоюють основні положення кризової психології: криза, її види та психологічні особливості; критична ситуація; стрес, його стадії, типи ситуаційних реакцій; фрустрація та її бар'єри; конфлікти та їх типологія. Вивчаються нормативні кризи особистості, які пов'язані з життєдіяльністю людини: пренатальні матриці С. Грофа, періодизація особистісного розвитку Е. Еріксона, біографічні кризи Р. А. Ахмерова та інші. Значна увага приділяється кризі середини життя як переломного моменту і переходу до зрілості. Окремо вивчаються професійні кризи як у період навчання особистості у вищому навчальному закладі, так і у період її формування як професіонала. У теоретичному плані розглядаються сімейні кризи та розлучення як деструктивний вихід, описуються типові гендерні особливості прийняття розлучення та реакції дітей. На практичних заняттях студенти та курсанти вчать володіти навичками діагностики внутрішньоособистісних та сімейних конфліктів, знайомляться з деякими напрямками корекційної роботи: психосоматичним, тренінгом особистісного зросту та комунікативними техніками.

У другому модулі “Травма як причина психологічної кризи” значна увага приділяється характеристиці хворобливих порушень психіки, які виникають у період та після надзвичайних ситуацій – психогеніям, психозам, неврозам, афектам, різним видам страху. Детально аналізуються також важкі психічні стани, такі як: психологічне оглушення, підсвідомі автоматизми, ступори. Поглиблено в ході ви-

вчення предмету розглядаються поняття травматичного стресу, гострого стресового розладу, посттравматичного стресового розладу, дереалізації, деперсоналізації та дисоціації. Предмет дає курсантам і студентам необхідну інформацію про війну як джерело травми та особливостей поведінки учасників бойових дій, розглядаються негативні стани людей, які брали участь у бойових діях та їх властивості. Слухачі оволодівають також знаннями про терористичні акти, як джерело травми та психологічні реакції людей, що стали жертвами. Аналізується психологічна структура особистості терориста та жертви. Вивчається насильство як джерело травми, основі його форми, стадії та психологічні реакції людей, які пережили насильницькі дії.

На практичних заняттях студенти і курсанти засвоюють правила поведінки під час надзвичайних ситуацій природного характеру (землетрусу, повені, бурі, урагану, смерчу); при виявленні вибухонебезпечних предметів у випадку радіаційної небезпеки. Слухачі також набувають навичок і вміння для проведення техніки екстреної психологічної допомоги при апатії, ступорі, страху, нервовому тремтінні, плачі, істеричному та епілептичному нападах. Теоретично вивчається і практично закріплюється методика проведення тренінгу з психофізіологічної та соціальної реадaptaції учасників бойових дій, спрямованого на роботу з агресією, психосоматикою, "кордонами", комунікаціями. Значна увага приділяється "Символдрамі" як методу кататимного переживання образів, засвоюються її основні принципи та діагностичні мотиви "Квітка", "Зміна пори року", що використовують у лікуванні посттравматичного стресового розладу. На практичних заняттях при вивченні цього модуля курсанти та студенти засвоюють також тренінг роботи з дітьми, що пережили сексуальне насильство, спрямований на усунення психологічного травми, адаптацію до взаємодії та пристосування до продовження нормального життя.

При вивченні матеріалу третього модуля, названого нами "Втрата як причина психологічної кризи", студенти та курсанти отримують необхідну інформацію про хворобу як втрату здоров'я, її внутрішню картину, типи ставлення до неї, поняття больового синдрому, емо-

ційні реакції та етапи переживання людиною захворювання. Окремо розглядаються основні кризи життя ВІІ-інфікованих, студенти знайомляться з основними методами психокорекції в роботі із переживаннями ВІІ-позитивного клієнта.

Набуваються знання з проблеми адиктивної поведінки як втрати здоров'я, розглядаються форми адиктивної поведінки, такі як: хімічна і нехімічна залежність, азартні ігри (гемблінг), алкогольна залежність. Вивчається також: види, ступінь і наслідки медикаментозної залежності від седативних, стимулювальних та психоделічних препаратів, особливості психічної, фізичної залежності від алкоголю та наркотиків; функціонування сімей з хворими на алкоголізм та поняття співзалежності.

В одній з тем даного модуля детально розглядається суїцид як деструктивний вихід з кризи, поняття аутодеструктивної поведінки, її причини та основні класифікації, концепції суїциду. Аналізуються афекти, стани суїциду, такі як: передсуїцидальна фаза, суїцид, пост-суїцидальна фаза, фаза незавершеного суїциду. Розглядаються внутрішньоособистісні суїцидальні чинники політичних та релігійних самогубств та вивчаються методи експрес-діагностики суїцидальних тенденцій.

Студенти та курсанти повинні також набути знання з проблеми психології вмирання, евтаназії, психологічних реакцій смертельно хворих людей, синдрому втрати та його формам. Значна увага приділяється також переживанню смерті близької людини та його стадіям – шоку, гострого горя, поновлення, прийняття горя. Розглядаються основні рекомендації у роботі психолога з дитиною, що втратила члена родини.

Аналізується тюремна криза як втрата особистої свободи, поняття тюремного синдрому, “тюремного психозу”, адаптація засудженого до умов обмеження свободи, негативні фактори, які впливають на особистість у в'язниці, зокрема соціальна ізоляція, соціально-психологічна депривація, сенсорний голод, монотонність діяльності.

Також вивчаються питання втрати роботи як професійної кризи, зокрема види безробіття, стадії переживання людиною втрати

роботи, шляхам подолання кризи безробіття. Детально аналізуються питання професійного вигорання та психології успіху, зокрема “зіркової хвороби”.

Одна з тем присвячена гак званій “кризі ідентичності” та її проявам, таким як: самотність, гомосексуалізм, секстанство. Вивчаються причини та чинники самотності, її моделі, реакції особистості. Розглядаються ознаки гомосексуалізму як наслідок кризи ідентичності та основні шляхи його корекції. Одна з тем присвячена вивченню життя в секті як втраті особистої свободи, способам поведінки людей, етапам втягування в секту та її фазам – індоктринації, контролю над свідомістю, консолідації поведінки.

Під час практичних занять передбачено вивчення різних психокорекційних та тренінгових технологій, які спрямовані на покращення емоційного стану індивіда, що знаходиться у кризовій ситуації. Студенти ознайомлюються з методами символдрами та спеціальним тренінгами, як адаптованими нами, так і спеціально розробленими, спрямованими на корекцію психологічних реакцій та поведінки людей, які стали жертвами терористичних актів, насильства в сім’ї та сексуального насильства. Запропоновані скринінг-методики та ігрова терапія, яку в аналізованому курсі повинен засвоїти студент, спрямовані на визначення схильності особистості до алкогольної та наркотичної залежності, а також на профілактику адиктивної поведінки. Нами розроблені і втілені в практику рольові ігри, в яких на основі отриманих теоретичних знань у курсантів та студентів формуються практичні навички надання психологічної допомоги, корекції комунікативного процесу та психічних станів, аналізу психологічної структури особистості. Передбачається також ознайомлення з тесовими методиками, спрямованими на діагностику аутодеструктивної поведінки при суїцидах та суїцидальних тенденціях особистості та факторів, що їх детермінують. Акцент робиться на діагностиці інтелектуальної сфери, толерантності до емоційних навантажень в особистісному психологічному захисті. У практичному плані майбутній психолог засвоює методіку реорієнтаційного тренінгу, спрямовану на формування нових поведінкових стратегій, які формують задоволеність життям. Адаптований нами тренінг

“Зцілення від горя” спрямований на консультування особистості, яка пережила втрату близької людини, її смерть або ж власну важку хворобу, допоможе практичному психологу знайти шляхи подолання кризи та скорегувати її поведінку. Розроблений автором тренінг “Профілактика суїцидальної поведінки” дає можливість ознайомитися з особливостями людини, яка знаходиться в стані гострої суїцидальної кризи, опануваги методи надання превентивної допомоги щодо попередження суїцидальних спроб та шляхи побудови комунікативного процесу в ході суїцидальної інтервенції. У практичному плані розроблений спеціальний семінар з питань вербального спілкування за темою “Особливості спілкування із жертвою”, що дає можливість оволодіти майбутнім психологам різними формами спілкування та його корекцією.

Розроблений і впроваджений нами спецкурс “Психологія посттравматичної реабілітації” спрямований на засвоєння теоретичних і практичних знань з проблем психокорекції стресових станів, які діагностуються в умовах надзвичайних ситуацій. Завданням дисципліни є формування у майбутніх психологів уявлень про основи стресу як основного негативного стану, що виникає в екстремальних ситуаціях; про основні напрями його психокорекції та методи адаптивних антистресових технологій. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни включає два модулі: “Біоенергетичний та психофізіологічний рівень адаптивної саморегуляції стресу”, “Когнітивний та особистісний рівень адаптивної саморегуляції стресу”.

Студенти та курсанти отримують інформацію про поняття стресу, його види, причини виникнення, зв’язок з професійною діяльністю. Значна увага приділяється наслідкам стресових станів: емоційно-негативному, емоційно-позитивному, короткочасному, довгостроковому, фізіологічному та інші.

У курсі “Психологія посттравматичної реабілітації” значна увага приділяється ознакам і наслідкам стресових станів, зокрема особистісним, у тому числі розглядається стресова напруга та її показники, соматична та особистісна тривожність. У курсі аналізуються особистісні зміни, такі як соціальна непристосованість, психастенічні, шизоїдні, афективні реакції, невротична декомпенсація, зміни в мотиваційні струк-

турі, так зване “стресове інвертування мотивів”, блокування зовнішніх мотивів в результаті “стресової інтерналізації особистості”. Вивчається проблема реакції на важкий стрес, що призводить до порушень процесу адаптації, види цих реакцій, такі як: гострий посттравматичний стресовий розлад, психогенна амнезія. Аналізуються розлади адаптації, пов’язані з тривожністю, депресією, порушенням поведінки, емоціями, соматичними скаргами, аутизмом, професійною або навчальною діяльністю.

У ряді тем цього модуля студенти та курсанти знайомляться з основними концептуальними напрямами антистресових технологій, які представлені у вітчизняній та зарубіжній психологічній літературі, що формує у них певні теоретичні знання про адаптивну саморегуляцію до діяльності в надзвичайних умовах. Вивчається гомеостатична модель адаптації як процес підтримки сталості, урівноваженості організму і зовнішнього середовища; психосоматичний напрям як взаємозв’язок психічного і соматичного, що входить у проблему адаптивної саморегуляції; психоаналітичний напрям, при якому адаптивність людини розглядається як психічна урівноваженість та механізм психологічного захисту; біхевіористичний напрям, спрямований на формування нової поведінки людини за допомогою спеціальних технологій, таких як метод біологічного зворотного зв’язку, тренінгової релаксації, метод систематичної десенсибілізації. Структурована терапія і тілесно-орієнтована знайомить слухачів з біоенергетичними порушеннями і невротичними розладами, які при цьому виникають, такими як: м’язовий тонус, тканинний, вісцеральний та церебральний панцир та методами їх усунення; аналізуються аспекти здоров’я та їх порушення на всіх рівнях: соматичному, психічному, духовному.

Гештальт-психологічний напрям дає змогу курсантам та студентам ознайомитися з принципами організмичної саморегуляції, що призводить до усвідомлення потреб і формування гештальту, оскільки незадоволена потреба або незакінчений гештальт призводить до стресу. Гуманістичний та екзистенційний напрям розглядає основні критерії здоров’я, зокрема процеси особистісного зросту як основну умову адаптації і вирішення психологічних проблем індивіда; аналізує структуру психічного здоров’я, його патологічні порушення, де-

задаєтливші прояви як наслідок неправильного розвитку особистості; розглядає поняття самоактуалізації особистості як критерію її зрілості. Онтопсихологічний напрям знайомить майбутніх психологів з неповторною внутрішньою сутністю людини, її самістю, яка в стресовій ситуації подає інформацію про небезпеку та її стресогенність, у результаті ці імпульси або ж блокують і таким чином завдають шкоди людині, або ж спрямовують механізм, який формує необхідні для людини дії і сприяє її адаптації. Трансперсональна модель та її “картографія психіки”, яка включає в себе три рівні (біографічного несвідомого, перинатального несвідомого, трансперсонального несвідомого) пов’язує виникнення дезадаптивних симптомів з наявністю емоційних, психосоматичних або ж міжособистісних проблем з вищевказаних рівнів. Женевська генетична психологія розглядає адаптацію як одну з основних функцій організму, що разом з організаційною функцією та активністю пристосовує індивіда до різноманітних вимог навколишнього середовища. Нейролінгвістичне програмування як одна з моделей когнітивного напрямку пов’язує стрес з реакцією на нього і ставленням до стресогенних подій. Введені представниками цього напрямку репрезентативні системи (візуальна, аудіальна, кінестетична), їх розвиток та тренування забезпечують процес адаптації та відповідний рівень психосоматичного здоров’я.

Розглядаючи біоенергетичний рівень адаптивної саморегуляції стресу, курсанти та студенти знайомляться з особливостями антистресового харчування; механізмами енергетичного балансу; типовими помилками харчування в умовах стресу; розвантажувальними дієтами; речовинами, які сприяють полегшенню стресового стану; принципами антистресового харчування; антистресовою аутофіторегуляцією та адаптогенами, зокрема, лікарськими травами заспокійливої дії. Вивчається також фізична активність як засіб боротьби зі стресом, зокрема циклічні вправи.

У вивченні проблеми психофізіологічного рівня адаптивної саморегуляції стресу увага майбутніх психологів звертається, по-перше, на біологічно зворотній зв’язок як процедуру, що інформує особистість про стан її фізіологічних функцій, їх свідому регуляцію та

аналіз тренінгових методик, що використовується як при соматичних, так і нервово-психічних захворюваннях; по-друге, на прогресивно-м'язеву релаксацію, її види (довільний і мимовільний); методи; механізми впливу на організм; етапи засвоєння техніки прогресивної м'язової релаксації; відповідні вправи та тексти аутогенного тренування, які потрібно засвоїти при подоланні стресу. Аналізуючи метод аутогенного тренування як метод глибокої релаксації, акцент робиться на можливостях управління людиною своїми органами і системами, що не піддаються корекції у звичайному стані, зокрема, дихальною та серцево-судинною системами, нормалізується стан основних фізіологічних функцій, підвищується працездатність. При аналізі медитації як прийому саморегуляції глибоко вивчається: медитативні практики в індуїзмі, йозі, буддизмі, тантризмі, даосизмі, християнстві, суфізмі; види медитативних технік, такі як: аудіальне медитація, візуальна, кінестетична, абстрактна; прийоми медитативного тренінгу, умови його ефективності та тексти.

Метод систематичної сенсibilізації дає слухачам знання про можливості регулювання стресу за допомогою зниження чутливості. Аналізуються етапи розслаблення, техніки дихання, його види: холотропне дихання, ребефінг, методики концентрації уваги та інші.

При вивченні тілесно-орієнтованих технік регуляції стресу звертається увага слухачів на загальні передумови їх використання, тілесні реакції особистості, м'язову броню, класичні тілесно-орієнтовані техніки. Окремо вивчається методика "палсінг", так зване закачування, як метод зняття психоемоційної напруги; метод роботи з травмою внаслідок "викликання нервового тремтіння".

Розглядаються також питання когнітивного та особистісного рівня адаптивної саморегуляції стресу. При вивченні когнітивного рівня саморегуляції та поведінки в стресових ситуаціях студенти та курсанти отримують знання з проблеми нейролінгвістичного програмування як одного з видів тренінгової роботи, його етапів, технік, вправ, які вони включають, та дозволяють організму справитися зі стресом. До таких технік належать: психотехнологія саногенного

і позитивного мислення, когнітивні і раціонально-емотивні техніки, парадоксальна інтенція та інші. Засвоюючи матеріал особистісного рівня саморегуляції стресу, слухачі отримують знання з теорії психосинтезу, згідно з якою стресові стани з'являються в результаті роз'єднаності внутрішніх структур, так званих субособистостей, які можуть бути розблоковані і узгоджені за допомогою методу психосинтезу та його вправ. Розглядаючи стрес як сукупність незавершених гештальтів, у даному курсі вивчається також гештальт-техніки усвідомлення потреби та їх прийоми, такі як: фантазії, перебування в сучасному моменті; адаптивна інтеграція протилежностей; прийняття відповідальності за власну поведінку; усвідомлення своїх тілесних відчуттів, що завершать гештальт і, таким чином, усунуть наслідки стресу. При вивченні асертивних психотехнологій увага студентів та курсантів акцентується на поведінці особистості, її комунікативних уміннях і сприйнятті критики; на умовах використання асертивних методик з метою поліпшення стосунків і спілкування.

Тема, присвячена антистресовим роботам зі сном і сновидіннями, знайомить майбутніх психологів з питаннями нормалізації сну та його правилами, техніками роботи зі сновидіннями: гештальт-технікою, онтопсихологічними техніками, психоаналітичними техніками усвідомлення сновидінь.

Висновок. Професійна підготовка психологів до екстремальних умов діяльності визначається нами як комплексний вид підготовки, який поєднує професійне вивчення класичних психологічних дисциплін зі спеціальним навчанням, поєднаним зі специфікою діяльності в екстремальних умовах. Запропоновані нами складові системи змістовно-методичного забезпечення підготовки психологів для практичної роботи містять: авторські програми дисциплін "Психологія кризових ситуацій" та "Психологія посттравматичної реабілітації", їх удосконалений зміст. Оволодіння цим матеріалом допоможе майбутньому фахівцю узагальнити та систематизувати набуті знання і озброїти його методиками для практичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Варій М. Й. Військова психологія і педагогіка / Варій М. Й., Козяр М. М., Коваль М. С. // посібник за заг. ред. М. Й. Варія. – Львів : Вид-во “Сполон”, 2003. – 624 с.

2. Казак Т. В. Концептуальные основания психологического сопровождения психосоциальной адаптации субъектов учебной и профессиональной деятельности системы органов внутренних дел: автореферат дис. на соиск. научн. степени доктора психологических наук : спец. 19.00.03 / Т. В. Казак. – Тверь, 2011. – 39 с.

3. Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях / М. М. Козяр. – Львів: “СПОЛОН”, 2004. – 376 с.

4. Столяренко А. М. Экстремальная психопедагогика / А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 607с.

5. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС : підручник / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : УЦЗУ 2009. – 244 с.

6. Організація психологічної підготовки особового складу підрозділів Сухопутних військ : навчально-методичний посібник / за ред. Г. П. Воробйова. – Львів : АСВ, 2012. – 430 с.

7. Психологічне забезпечення професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: навчальний посібник / Микола Андрійович Кришталь. – Черкаси : Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, 2011. – 226 с.

8. Енгальчев В.Ф. Психологические основы вузовской подготовки специалистов в юридической психологии : автореферат дис. на соиск. научн. степени доктора психологических наук: 19.00.07 / В. Ф. Енгальчев. – Санкт-Петербург, 2006. – 40 с.

9. Стасюк Є. В. Організаційно-психологічні особливості професійної діяльності офіцерів-психологів органів охорони державного кордону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук 19.00.09 / Є. В. Стасюк. – Хмельницький, 2008, 20с.

10. Иванова С. П. Концепция и организационно-методическое обеспечение профессиональной деятельности психологов МЧС России : автореферат дис. на соискание степени доктора психологических наук: 05.26.03 / С. П. Иванова: Санкт-Петербург. – 2011. – 39 с.

11. Иванова С. П. Психологическое сопровождение профессиональной подготовки психологов МЧС России : монография // С. П. Иванова. – СПб. : изд. Астерион, 2011. – 128 с. (8 пл.).

Сирко Р. И. Проблема подготовки психологов высших учебных заведений к деятельности в особенных условиях

В статье исследуются проблемы профессиональной подготовки практических психологов специализированных учебных заведений. Анализируются основные компоненты структуры профессионально-экстремальной подготовки. Описываются базовые учебные дисциплины, в том числе и авторские, характеризуются основные функции психолога, методики и психотренинговые технологии для оказания психологической помощи населению.

Ключевые слова: учебная программа, учебные дисциплины, экстремальная психология, профессионально-экстремальная подготовка.

Sirko R. I. The problem of psychologists training in thighter educational establishmntnts for the activity in the special conditions

The article deals with the problems of professional trainings of practical psychology experts at special education establishments. The definition of professional trainings of practical psychology is determined. The contents, purposes and tasks of profession extremely training are analyzed; the principles, programs and methods are describes.

Professional preparation of psychologists to the extreme terms of activity is determined by us as a complex type of preparation, which combines the professional study of classic psychological disciplines with the special studies, connected with the specific of activity in extreme terms. The curriculum of professional training of practical psychologists in Lviv State University of Vital Activity Safety is describes. Plan, developed personally an author, includes: the blocks of humanitarian and socio-economic preparation, naturally scientific preparation, professional and practical preparation, discipline of independent and free choice of students. The contents of basic curriculum's are analyzed, including such as "Psychology of crisis situations" and "Psychology of posttraumatic rehabilitation".

A course "Psychology of crisis situations" consists of three modules: "Age as reason of psychological crisis", "Trauma as reason of psychological crisis", and "Loss as reason of psychological crisis". Specially developed methodic and techniques, as well as psychotraining technologies for psychological support of the population, are describes. The special course "Psychology of posttraumatic rehabilitation" is directed on mastering of theoretical and practical knowledge from the problems of psychocorrection of stress states of personality in the conditions of extraordinary situations.

The articles also shows the main methodological principles of profession extreme training, their place and role in psychological science and practice.

Keywords: *curriculum, subjects, extreme psychology, profession extreme training.*